

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti - 100

Keçmişini öyrənməyən gələcəyini qura bilməz!

Tarix təkrarlanır, odur ki, olmuşları öyrəni b lazımı nəticə çıxarmaq və bir daha səhv etməmək üçün növbəti mərhələlərdə nəzərə almaq vacibdir!

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan xalqı böyük zəhmət və qurbanlar bahasına dövlət müstəqilliyi qazandı. Lakin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ömrü cəmi 23 ay oldu...

Bir qaç sənədən bəri Qafqasıyadan ayrılaraq, məmaliki-islamiyyədən tarixlərinin ən perişan günlərini keçirməkdə olan İran ilə Osmanlıya səyahət etdim...

Son 4-5 il müddətində məzkur məmləkətlərdə ələlümum ələmi-islamda vəqə olan havadis bittəb, Qafqasıya islamlarının da marağını cəlb etməkdən xali qalamazdı. Bu kərə məmləkətimə ovdətimdə böyük əhəmiyyətini nəzəri-

Ötən əsrin sonlarında qazanılan dövlət müstəqilliyi də eyni aqibəti yaşayacaqdı. Əgər ulu öndər Heydər Əliyev xalqın arzu və tələbi ilə yenidən ölkə rəhbərliyinə qayıdaraq Azərbaycanı parçalanmaqdan, dövlət müstəqilliyini isə məhv olmadan xilas etməsəydi!

Uzun əsrlərdən sonra qazanılan və yaşadılan, əbədiyyə çevrilən dövlət müstəqilliyi hər birimiz üçün müqəddəs və əzizdir!

tanış olduq. Söhbətimizi Makedoniya məsələsinə nəql edincə bolqar zabiti etiraf etdi ki, "əsl həqiqət odur ki, türklər makedoniyalılara zərrə qədər zülm etməmişlərdir".

- O halda nədən Makedoniyanın məzlum millətini bəhanə edərək, "səlib" naminə herb açdınız? - deyə sorduqda:

- Bizi rahat buraxmadılar, gəldilər ağıladılar, türk zülmündən ahü-fəqanlar etdilər. Biz

Varisi olduğumuz Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illik yubileyini Prezident İlham Əliyevin 10 yanvar 2018-ci il tarixli sərəncamı ilə bu ildə təntənə ilə qeyd edəcəyik. Şərəfli yubileyə hazırlıq dövründə müstəqilliyin özü və sonrakı taleyi ilə bağlı müxtəlif mətbu orqanlarda gedən məqalələrin kiçik bir qismini qəzetimizdə dərc etməklə baş verənlərə yenidən diqqət çəkirik!

Oxumaq, bilmək və nəticə çıxarmaq üçün!

rakeş, İran, Trablisqərb, ən nəhayət, Balkanlar - bunlar, bütün bu fəlakətlər donmuş müfəkkirləri əritməzmi? İnkər etmək olmaz ki, zikr olunan islam məmləkətlərini təxrib edən ətalət və tədənni bir dərdi-müştərəkdir, ümum müsəlmanlarının halı böyledir. **Hazırda islam mədəniyyəti hər yerdə və hər şərait təhtində Avropa mədəniyyəti-hazirəsilə üz-üzə gəlmişə, haman sınımış və məğlub olmuşdur.**

Müharibələr hər vaxt top və tufəng vasitəsilə icra edilmir. Biləks daima top və tufəngli müharibələr topsuz və tufəngsiz müharibələrdən sonra gəlirlər. **Bu silahsız müharibələr isə yalnız müxtəlif dövlətlər arasında deyil, bir yerdə olan müxtəlif millətlər arasında mövcuddur.** Bir çox mədəni, iqtisadi və ictimai rəqabətlər, mübarizələr vardır ki, silahsız müharibə adını almışlardır və silahlı müharibədən daha mühümdür. Bu kimi rəqabətlərdə də həmişə sağlam təsirlər və mürəbbi ünsürlərə malik mədəni amillər vasitəsilə təbiyə olunan millətlər müvəffəq oluyorlar. Bir millətin məğlubiyəti səbəblərini ancaq onun maddi xətalarında görməməlidir. Maddi səhvlər və gözə görünən xətalara bərabər mənəvi nöqsanlar və gözə görünməyən illətləri də axtarmalıdır. Nə kimi mənəvi nöqsanlar nəticəsində İran bugünkü viranlığa üz qoymuş, Afrika islam hakimiyyətindən çıxması və osmanlılar Avropadan qovulmuşlarsa, haman mənəvi illətlər, şübhəsiz, başqa müsəlmanların da mədəniyyət və maarif babalarında göstərdikləri ətalət və inhitatlarında mövcuddur. Onları məğlub etdirən mənəvi səbəblər özgə müsəlmanları da mədəniyyət və iqtisadca digər millətlərdən geri qoymuşdur. Binaən əleyh islam məmləkətlərində vəqə olan tarixi vəqəələrə əlim bir zərbə ilə xatimə verən Balkan müharibəsində türklərin düşər olduqları məğlubiyətin mənəvi səbəbləri başqa müsəlmanlar üçün də ibrət günləri olmalıdır.

Bu mövzuda bəsti-məqal etməmə səbəb ziyarət və təsadüf etdiyim dostlarımdan bir çoxunun bu cəhətə çox az əhəmiyyət verdiklərini gördüyüm olmuşdur. Hər kəs "niyə osmanlılar məğlub oldu, niyə düşmə qapılarına dayandığı halda belə daxili ixtilafardan əl götürmədilər?" - deyə sual etməsi çox haqlıdır, fəqət bununla bərabər: "Nədən müsəlmanlar hər yerdə və hər bir şərait təhtində tədənnidən-tədənniyə yuvarlanıb gediyor?" - sualını da ihmal etməməli. Bu sualın cavablarını tədqiqə şü vəqəyeyi-tarixiyədən dərsi-ibrət almalı ki, ibrət günləridir.

M.Ə.

"İqbal", № 377, 5 iyun 1913

Müsif -təəssüf doğuran

Təftin - fitnə salma

* Məni canavarın cəngindən qurtardın, sonra mən anladım ki, mənim canavarım sən imişsən -red.

Vahi - uydurma

Mürəxxəs - terxis, azad etmə

İllət - xəstəlik

Bəsti-məqal - söhbət açmaq

İhmal etmək - əhəmiyyətsiz yanaşmaq

İbrət günləri

etibarə alaraq, bu xüsusda möhtərəm qarelərlə bəzi həsbi-hallarda bulunmaq istədim.

Tarix bir çox məsələləri çoxdan bəri bir araya yığıb və kamali-suretə həll olunmalarını istiyordu. O məsələlər ki, qonşu millətlər onları çoxdan bəri həll etmiş və irəlilərə getmişlərdir.

Gərək iranlılar və gərək türklər də məzkur məsələləri həll etməkdə idilər. Çünki başqa çarə qalmamışdı. İştə çalışdılar, vuruşdular, yıxdılar, yandırdılar, öldülər, öldürdülər. Fəqət, heyhat müvəffəq ola bilmədilər. Təbii saf vətən fikri, millət mənəfiyyəti ilə çalışanlarla bərabər saf şəxsi qərəzlər və xəsis ehtiraslarına məğlub olanlar da var idi. Bəlkə, bu ikinci bir az həddindən fəzle idi də. Arada təbii olan rəy ixtilafı, ictimad qovğaları da çox deyildi. Fəqət yenə kamali-təəssüflə qeyd edilməlidir (zadə buna ehtiyac da qalmamışdır) ki, bütün bu səylər və bütün bu cəhdlər nəticəsiz qaldı, müvəffəqiyyətsizliklə qurtardı. Müvəffəqiyyətsizlikləri biri digərinin ardından gəldi, nəhayət, bütün bunlar müsif nəticəsi bəli olan Balkan müharibəsilə taclandı.

Balkan müharibəsi... buna bolqar kralı Ferdinand "Səlibin hilala qarşı hərbi" adını vermişdi. Şovinist və mütəəssib mühərrirlərdən bir çoxu da bunu "din" ilə "din" mübarizəsi və bir din digər din üzərində qələbəsi şəklində təfsir etdilər. Bu kimi təfsirlərə və təfsirdən ziyadə, təhrik və təftində mətbuatın liberal adlanan məlum qismi də iştirak elədi. Halbuki məsələ meydanında idi. Mübarizə həyat qovğası idi. Kiçik Balkan dövlətləri böyümək ehtirasında idilər. Türkləri hər nə surətlə olsa da, Avropadan qovmaq isteyirdi. Çünki tamahları rahat qoymuyordu. Din sözləri yalmz əldə gözəl bir vəsilə idi. Qəzetləri təqib edənlərə, azadlıq naminə elani-herb olunan Makedoniyanın bu gün nə surətlə öz azadediciləri əleyhində olduğu aşkardır.

Makedoniyalılar indi "onlar üçün qan tökən" bolqar, serb və yunan əlindən dad çəkiyor və sərahətə bağırıyorlar ki:

"Ki əz cəngali qorgəm də rübudi
Çu didəm aqibət qorgəm to budı!"

Qırxkəlisə, Lulə-Burqas müharibələrində iştirak edən və Bulaburda yaralanan bir bolqar zabiti-əfsərilə yolda gəliyərkən vəqənda

də inandıq. Məgərsə tamam yalanmış. Hal-hazırda makedoniyalılar bizi (yəni bolqarları) türklərdən çox söyür və türklər qədər sevməyirlər, - deyə cavab verdi.

Bolqar zabitinin etirafı haqqında verdiyi izahın sadələvhəne olduğu bənəfsə anlaşılır, təbii böyük bir herb bir-iki nəfər yalandan göz qorasını sıxan makedoniyalı ayaqyalının ağlamasına istinad etməz. Hər halda bu etirafdan anlaşılır ki, hərbin ibtidasında elan olunan səbəbləri tamamilə vahi və puçdur. Ciddi düşünənlərdən kimsəni aldada bilməz. Zadə bu onsuz da məlum olan bir keyfiyyəti daha ziyadə tənvir üçün yazıldı. Yoxsa balkanlıların tarixində adları lənətlərlə yad bulunan vəhşətkar qanlı cinayətlər işlədikləri kafidir.

Əlhasil, müharibə və müqatilə vəqə oldu və bununla bərabər hər nə denirsə-denilsin Balkan müharibəsinin hər kəsə təsiri inkar olunmaz.

İnqilablar, zəlzələlər kimi böyük vəqəələr hələ beynəlmiləl müharibələrin bütün ələm üzərindəki təsiri vəzəhatdandır. Binaən əleyh Balkan müharibəsinin də ələməşumul təsire malik olduğu bədihidir. Hələ məğlubların türk və müsəlman olmalarına görə məğlubiyətin mənəvi səbəblərini arayıb-araşdırmaq ictimai bir vəzifədir, zənn edirik.

Rusiya xəritəsinə daxil olan millətlərin, beynəlmiləl Rusiya ailəsində mühüm və faydalı bir ünsür təşkil edə bilmələri Rusiya dövlətinin mənəfi-aliyyəsi iqtizasındadır. Bunu əqlisəlim sahibi ruslar da təsdiq etməkdədirlər.

Burası yaxşıca anlaşılmalıdır ki, Balkan müharibəsində məğlub olan yalnız fransızların iddiasınca alman üsuli-herbi ilə Krupp topları və xainlərin xəyanət və ihanətilə Əhməd Muxtar Paşa kabinəsinin 120.000 əskəri müharibə qabağınca mürəxxəs etməsi, yaxud etilafçıların söylədiyi kimi "İttihad və tərəqqi" firqəsinin bütün Avropaya meydan oxuması və yaxud Qafqasıya müsəlmanlarının təsəvvür elədikləri kimi osmanlılara məxsus bəzi nöqsanlıqlar və nəzərə gələn bir çox siyasi və əskəri xətalər deyil, bunlardan əlavə, bütün islamlar üzərinə müştərək bir təsiri icra edən digər mənəvi səbəblər də vardır. Bu da mədəniyyəti-islamiyyənin hazırda şəkildir. Tarixin unudulmuş səhifələrini varaqlamağa nə hacət, daha bükülməmiş olan vərəqlərinə baxınız: işte Mə-